

KONTINUITA

10-11

KULTURNĚ POLITICKÝ MĚSÍČNÍK

květen - červen 1989

Putujme bez pout

Pro letní období v Evropě je rok od roku charakterističtější krátkodobý pohyb obyvatelstva směřujícího za svými turistickými cíli. Někteří pouze odjíždějí z měst, aby se dostali trochu do přírody /nežrídka té, kterou ohradili vlastním plotem/, jiní však navštěvují vzdálenější kraje, často se nacházející daleko za pomyslnou hraniční čarou. Ohromnou konjunkturu prožívá zahraniční turistika. Na jejím základě prosperuje hospodářství nejedné země, rozvíjí se vícere oblasti podnikání. Lidé navštěvující rozmanité přírodní a kulturní pamětihodnosti jsou zajisté často povrchními pozorovateli, přece jen si však odnášejí dojmy, které si dříve mohli dopřát jen nemnozí. Za svých cest si dnes skutečně nejširší veřejnost nejen konkretizuje své představy o okolním světě, ale získává k němu ve většině případů i citlivější, osobnější vztah. Cestování zrychluje tok informací, přispívá k lepšímu chápání globálních problémů a má řadu dalších dopadů, které můžeme považovat za pozitivní. Částečně i ze jeho plod je třeba pokládat vzrůstající zájem o ochranu přírody a historických památek.

Československo je zemí s velkou tradicí cestování a turistiky. Má také velmi dobré podmínky pro jejich další rozvoj; neboť je zde možno spatřit na poměrně nevelké ploše značné množství různých přírodních atraktivit a kulturních a uměleckých statků. Budoucnost tohoto opravdového bohatství lidu vážně ohrožuje těžký průmysl, jenž produkuje velké objemy škodlivin. Podstatnou brzdou větší návštěvnosti naší republiky je její zaostávání ve vytváření obvyklých podmínek pro turisty ze Západu. V poslední době si příslušní českoslovenští činitelé uvědomují existující rezervy a také význam, který by mohlo jejich využití mít. Pro valutové návštěvníky se tedy začíná mýšlet dělat, a to v nejednom případě i způsobem, který není vhodný ani důstojný.

Českoslovenští občané, kteří se o svých dovolených vydají na cesty za poznáváním své vlasti, neopustí většinou příliš půdu jaksi šedivé, celoroční reality. Služby, se kterými se setkají, jim budou převážně připomínat neslavné poměry v jejich bydlištích. Města a vesnice, do kterých zavítají, budou ve své malebnosti a kráse zpravidle limitovány týmiž faktory a skutečnostmi. Na druhé straně nebudou

zbývající hodnotné a půvabné krajiny ani staleté stavby k vidění pouze za cenu vysokých výdajů. Pravda, drahý je např. benzín, ale přece jen je u nás stále možné cestovat levně. Jiná věc je ovšem, jak takové dostupné prostředky dopravy, jakými jsou vlakové vagóny, vypadají. Různé organizované zájezdy a léčebné pobyty obyvatel ČSSR jsou většinou i vícekrát dotovány, nicméně vyhovují převážně jen starším lidem a rodinám s malými dětmi. Aktivnější formy trávení dovolených a doby prázdnin je možno v současnosti realizovat pouze prostřednictvím individuální turistiky.

Stále více Čechů a Slováků chce navštívit zahraničí. Kromě toho, že takový je obecný trend v Evropě i jinde, je vývoj v tomto směru podněcován i některými našimi specifiky. Mnoho lidí si právě cestováním po alespoň sousedních zemích potvrzuje svou životní úroveň, světaznalost a schopnost fyzicky překročit lokální horizont. K tomu přistupuje často i motiv nejzřejmější: přání dovézt si z jiných zemí to, co nelze koupit doma nebo to, co se vyplatí. Cílem výjezdů našich občanů jsou stále v první řadě socialistické státy. Důvody nejsou v žádném případě ideologické. Rozhoduje skutečnost, že výjezd do "zbytku světa" zůstává dosud pro velikou většinu lidí takřka nemožný pro praxi úřadů. Možnost cestování je však striktně omezena i v případě některých sousedních socialistických zemí, konkrétně Polsko je nyní daleko tíže dostupné než tomu bylo v minulosti ještě nepříliš vzdálené. Jestliže je pro československého turistu návštěva státu s nám podobným zřízením převážně poměrně nákladnou záležitostí, pak jeho cesta do devizové ciziny se stává doslova luxusem.

Touha lidí cestovat podle své volby stále sílí. Živé je vědomí, že i starší občané si za celý svůj dosavadní život neužili práva na svobodu pohybu, že si vůbec mnoho neužili a výsledkem jejich práce a obětí nebyla ani prosperita, ani svoboda, důstojnost a hrdost. Mládež není ochotna poměřovat svoje možnosti včerejškem, ale současným Západem. Československý stát nechce stupňovat nespokojenost a napětí mezi nejširšími vrstvami obyvatelstva a přikračuje k postupným změnám pravidel. V souladu s jeho zájmy ale není ani velká liberalizace dosavadních omezení. Volné a masové cestování do zahraničí by se stalo činitelem, který by mocně působil na reformy, které nejsou cílem politiky současného vedení země. Realitou je i fakt, že se Československu nedostává finančních prostředků ve volně směnitelné měně. Kdyby bylo ale problémem pouze toto, našlo by se snadno řešení v podobě krátkodobých cest, vždyť jak je to daleko z Bratislavy nebo Brna třeba do Vídně? Vůbec by pak nebylo obtíž, chtěl-li by někdo ze dne na den navštívit Krakov nebo Varšavu. Nesrovnatelně většího rozmachu by mohly dosáhnout různé turistické výměny. Úřady by nemusely setrávat u stále nepřiměřené byrokratické formy hraničního oplocení.

V loňském roce se v důsledku zavedení nových pravidel podívalo "za hranice všedních dnů" přece jen více lidí než v letech minulých a v tomto roce se dá očekávat další a výraznější vzestup. Je pochopitelné, že ti, kteří pocítili rozšíření svých možností, nejsou proti změnám předpisů. Padla však s nimi dosavadní, přes veškeré výjimky a protekce přece jen panující rovnost, byť rovnost v nesvobodě. Nynější tendence směřují k ustavení dvou nepsaných kategorií občanů: těch s valutami a těch bez. Nejedná se sice o vývoj, který by neměl obdobu v jiných zemích východní Evropy, je však hluboce protidemokratický, zavání kastovníctvím a ostře odporuje i duchu jakkoliv pojímaného socialismu. Je možno pouze ironicky poznamenat, že v některých případech jde o jakousi satisfakci za perzekuování těch, kteří mají příbuzné na Západě.

V roce 1988 cestovalo do zemí označovaných u nás jako nesocialistické nejvíce lidí, asi čtvrt milionu, pracovních. Není jistě neznámou skutečností, že většina z těchto cest nepřináší velký hospodářský

efekt. Speciálně to platí o krátkodobých výjezdech, jichž se často, namísto odborných pracovníků /nebo v lepším případě s nimi/, účastní členové řídicí sféry podniků. Bez ohledu na to mívají přednost i při přidělování velmi nečetných poukazů ROH do západní ciziny, které jsou navíc z větší části dotovány. Vedle cest na pozvání a za valuty je možno pokoušet štěstí žádostmi o devizový příslib nebo ve frontě před cestovními kanceláři. Počet udělených devizových příslibů naprosto neuspokojuje poptávku. Dokonce i šance těch, kteří dosud nikdy na Západ necestovali, jsou velmi malé. Hlavně v důsledku toho je zájem o zájezdy s cestovními kanceláři stále mimořádný. Cesty do tzv. nesocialistických států bývají však rezervovány, u CKM pro zasloužilé "svazáky", u Rekrei pro neméně zasloužilé družstevníky atd. Jen minimum poukazů se dostane do volného prodeje. Jistou výjimku představuje v českých zemích pouze Čedok. Počet jím nabízených míst zůstává zcela nedostatečný a tak bez ohledu na vysoké, rok od roku rostoucí ceny i nízkou kvalitu služeb cestovní kanceláře, stojí dlouho před započítáním prodeje fronty a fungují neformální samosprávy. Šťastlivci, na něž se dostane zájezd, který si přáli nebo který na ně zbyl, zaplatí zálohu ve výši téměř poloviny celkové ceny, tj. zpravidla několikaměsíční průměrné mzdy a většinou již za méně než tři čtvrtiny roku jedou nebo letí na týden či dva za vytouženým cílem.

Když vymezený čas dovolených uplyne /životní úroveň v Evropě je stále více měřena délkou pracovního volna/, vracejí se lidé do zaměstnání a ke svému zaběhnutému všednímu životnímu rytmu. Jakmile však nadejdou krátké večery na konci podzimu, začnou mnozí uvažovat, kam příští rok. Budou chtít, aby jejich cesty byly zbaveny dlouhých byrokratických předeher, faktické a finanční nedostupnosti a aby také nebyly jediným únikem do světla svobodnějších dní.

ik

Socialistická inflace

Z našeho slovníku by měl aspoň na čas vymizet přívlastek socialistický a protisocialistický. Hned vysvětlím proč. V 70. letech jsme v Československu měli socialistické zřízení, socialistický způsob života, socialistickou kulturu a socialistický realismus, socialistickou demokracii, socialistickou ekonomiku a co já vím, co socialistického ještě. Dnes je nezbytná socialistická /bezpochyby! / přestavba, abychom měli skutečně socialistické zřízení, ekonomiku i kulturu, abychom demokratizovali náš společenský a politický život a dosáhli tak opravdu socialistické demokracie. Domnívám se, že vypovídací hodnota přívlastku socialistický je v současnosti minimální, ne-li nulová. Něco jiného jím označují v zahraničí, něco jiného u nás; je jím charakterizována realita jednou ve Švédsku a podruhé v stalinském Sovětském svazu nebo v Etiopii. Čím častěji termín socialistický v naší zemi někdo užívá, tím více problémy zamlžuje a tabuizuje, působí dokonce dojmem stoupence naprostého agnosticismu.

Najde-li se člověk, který použije smysluplné přívlastky, jež mají stále schopnost věci charakterizovat, nemá to v naší společnosti snadné. Označí-li naše zřízení za diktaturu oligarchie, způsob života lidí za většinou příliš konzumní, ba sobecký, naši kulturu za okleštěnou a šikanovanou, socialistický realismus za mrtvý, demokracii za z našeho života vykořeněnou, ekonomiku za nezdravou, téměř prostou přirozených vazeb, socialistickou přestavbu za opatrnickou a zdiskreditovanými vůdci vedenou, budu pokládán za antisocialistu bez toho, že bych řekl, jak si naši budoucí společnost představuji.

ik

Letos nově

Prvomájové oslavy patří již tradičně k v naší společnosti nejvíce ritualizovaným masovým akcím. Mezi jejich každoročními účastníky převládají výše postavení pracovníci, kteří si už dávno zvykli přinášet různé, ne vždy tak skoro symbolické oběti, dále žáci a studenti, ti, kteří se nechali přemluvit a ovšem milicionáři. Ti všichni spolu s ostatními účastníky, dnes převážně v tichosti, někteří s formálními hesly, neslaví ani tak práci, jako plní politický záměr nejvyšších představitelů.

Vzhledem ke svému charakteru dosud nikdy prvomájové průvody nepřitahovaly nekonformní občany nebo dokonce aktivisty nezávislých iniciativ. Až letos. Za situace, kdy vládnoucí moc celkem otevřeně popírá shromažďovací právo, se někteří z nich rozhodli využít legální příležitosti k projevení svého smýšlení i vznesení svých požadavků. Odpověď ochránců pořádku resp. sterility na sebe nenechala dlouho čekat. Václavské náměstí, kterému velká koncentrace lidí 1. května nevadí, bylo svědkem policejních zákroků přímo v již zformovaném průvodu.

Bratislavská lyra, podobně jako 1. máj, neproběhla v obvyklém stereotypu. Joan Baezová dokázala, že je vynikající zpěvačkou, schopnou strhnout své posluchače a navíc, že je stále stejně vášnivou bojovnicí za lidská práva. Na podium pozvala slovenského folkového zpěváka Ivana Hoffmana (na snímku při vystoupení v Be-rouně). Tento zpěvaččin krok resp. proslulá píseň jejího hosta Nech mi nehovoría měl takovou sílu, že způsobil menší výpadek proudu. Také další průběh večera měl atmosféru, na jakou se nezapomíná. Pčinili se o ní jak Joan Baezová, na níž se upíraly oči diváků, tak ti druzí, kteří se drželi skromně stranou.

SVĚT A MY

Čína:

V zemi, jejíž ekonomická reforma ortodoxního socialistického hospodářství trvá již více než deset let, se zdály dozrávat podmínky i pro reformy politické. V Pekingu a dalších velkých městech se aktivizovala především čínská inteligence, v první řadě vysokoškolští studenti. V centru hlavního města se konaly mohutné, umírněné a pokojné demonstrace proti korupci, za demokracii a reformy. Během návštěvy nejvyššího sovětského představitele Michaila Gorbačova v Číně demonstrace statisíců lidí pokračovaly a nebyly dokonce bez vlivu na program schůzky na nejvyšší úrovni. Sovětský státník se ve svých projevech vyjadřoval diplomaticky, ale s velkým pochopením pro demonstrující masy. Čínský tisk nazýval studenty tábořící na ústředním pekingském náměstí vlastenci. S potřebou reform nedvojsmyslně sympatizoval generální tajemník čínské komunistické strany Čao C-jang.

Dnes je celému světu známo, jak skončily vyhlídky Čínanů i předpovědi západních optimistů. Vyhlášení vyjimečného stavu neznamenal ještě naprostý přelom, zdálo se naopak, že se neprosadí v praxi. Ve vedení strany převážil vliv konzervativců představovaných zvláště předsedou vlády Li Pchengem, který naděje mladé Číny zmrázil. Proti již ztenčenému počtu demonstrantů nastoupilo z okrajových čtvrtí vojsko s těžkými zbraněmi. Obyvatelé Pekingu bránili vojákům v postupu, docházelo k incidentům. Ozbrojené síly zaútočily na centrální náměstí nebeského klidu a brutálním masakrem vyvrátily legendu, že čínská armáda nevystoupí nikdy proti lidu.

Čtyři dny byl Peking válečným městem, ozývala se střelba, kolony tanků se pohybovaly v ulicích. Pak nastal klid. Klid po bitvě. Na křižovatkách patrolovali vojáci s těžkými zbraněmi a neodklizeny ještě zůstávaly trosky vozidel, které tvořily barikády nebo byly vojsku zapáleny. Městem i celou zemí se šířily různé pověsti.

Světové veřejné mínění bylo zprvu skutečně ohromeno. Vždyt nejlidnatější země světa si za řadu uplynulých let získala jisté renomé. Nyní se však její reprezentace v očích veřejnosti i politiků těžce diskreditovala. Dokázala, že zkratové reakce, násilí, cynismus a totalita mají hluboké dispozice k recidivě. Zatímco z úst čelních představitelů mnoha zemí plynula slova rozhořčení a politování, začínala v Číně barbarská kampaň na obranu vojenského zásahu a proti "nepřátelům socialismu". Neštítile se výzev k udávání blízkých a příbuzných, dala světu slyšet demagogii hodnou kulturní revoluce. Tisíce občanů byly zatčeny.

Už před posledními událostmi v Číně by bylo samozřejmě iluzí považovat nejvlivnějšího čínského politika posledních deseti let za demokrata. Je mu ostatně někdy přezdíváno "poslední císař". Teng Siao-pching se však nyní rázně postaral o konec sympatií, které si svým dosavadním politickým osudem a postupem získal. Více než tisíc mrtvých žaluje. Země s tisíciletou kulturou stále ještě jen hledá cesty ke své nové moderní existenci.

Západní státy přistoupily k některým sankcím vůči Číně. Většina z nich není příliš tvrdých. Lze to kritizovat, ale i pochopit. Těžší je chápat tzv. politiku nevměšování většiny socialistických zemí. Ani Michail Gorbačov neměl "dost informací", aby se mohl odpovědně vyjádřit. To, že svět je nedělitelný, má přitom zůstat i jeho myšlenkou a krédem. Jak v tomto světě budeme být rozrušeni, přece jen pasívně přihlížet masakrům a justičním vraždám, koncentrákům a vymývání mozků? Neudělalo s tímto lidstvo velmi špatnou zkušenost? Nelze říci jednoznačně, že kulatý stůl je lepší než střelba do lidí? Ani to není v roce 1989 jasné?

Polsko:

Události v zemi, s níž má Československo nejdélejší společnou hranici, byly v minulosti nejčastějším tématem této rubriky. Ne náhodou. Právě v Polsku docházelo a dochází k pozoruhodnému vývoji, který si ce nemůže pro ně samotné znamenat rychlé řešení jeho hospodářských problémů, ale který povzbuzuje lid celé východní Evropy v jeho úsilí vzít svůj osud do vlastních rukou.

Zatím poslední, avšak nejdůležitější polskou premiérou v celém našem politickém bloku se staly parlamentní volby. Jejich výsledky překvapily Polsko i svět. Svě suverénní vítězství nečekala ani donedávna nelegální Solidarita. Její kandidáti obsadili v Senátu 99 ze 100 možných míst a jejímu podobnému triumfu v sejmu zabránila pouze předběžná dchoda politických sil u "kulatého stolu". Způsob, jakým obsadily "svá" místa dosavadní opozice a "svá" vládní koalice, byl zcela výmluvný. Nyní musí Poláci, a nejen oni, s napětím čekat na změny, které z volebních výsledků vyplynou.

Většina našeho lidu samozřejmě dobře ví, jak malá je popularita a prestiž monopólně vládnoucích komunistických stran v tzv. socialistických zemích. Nicméně teprve svobodné volby v Polsku byly prvním skutečným měřením sil v naší části světa. Demonstrovaly zcela jasně základní specifiku států, které po válce prodělaly komunistickou revoluci, neboť dokázaly, že v Evropě právě jen zde neuděluje lid de facto žádný mandát těm, kteří mu vládnou.

Požadavek na svobodné volby, který zazníval i na demonstracích v československých městech, byl polskými událostmi potvrzen jako požadavek klíčový, jako požadavek volající po základním politickém právu, jako výraz prioritního zájmu našeho lidu. Teprve jeho prosazením vstoupí národy východní Evropy do nové a spravedlivější etapy svých dějin. Teprve takto, a ne scudobou mocí limitovanými představami, vykročíme z totalitního systému.

ik

70 LET OD SMRTI M. R. ŠTEFÁNÍKA

M. R. ŠTEFÁNÍK:

MYSLIENKY.

Pre ľudí pevného predsavzatia a vytrvalosti niet nemožnosti.

V znemravnedom tele sa neuchová čistá duša, ako v špinavej košeli nemôže byť čisté telo.

Energia moja vzrastá tým postupom, akým sa vyskytujú prekážky. Ja sa prebijem, lebo sa prebiť chcem.

Jaká prirodzená bohatstvi jsou na světě a jde jen o to vzítí je, kde jsou... Namísto, aby lidé mezi sebou bojovali, má lidské snažení směřovati ke společné uvědomělé práci pro blaho všech.

Ano, musíme žítí jeden pro druhého, neboť štěstí jednotlivce mohutní tou měrou, jakou se ono množí kolem něho."

Verit — milovat — a pracovat!

Dr. EDVARD BENEŠ:

VÝROKY O M. R. ŠTEFÁNÍKOVÍ.

M. R. Štefánik vznel se z hlubin poroby jako meteor k výšinám; oslňoval své okolí rozumem, bystrostí úsudku, citem lásky a oddaností k ideálu, i osobní odvahou, razil si cestu přes největší překážky vpřed, z prostého vojáka se stal generálem a ministrem, proletěl v těžkém svém boji celým světem a dokončiv svou práci a vida uskutečnění jejího cíle, který si s námi za války položil, vida svobodu své vlasti zajištěnu, spadá opět jako meteor v rodnou půdu a uhasíná. Jak krásný, symbolický je to zjev!

M. R. Štefánik jako charakter byl člověk, který vědomě postavil si za cíl svého života heslo: práce, láska, poctivost. Byl skutečně krajně pracovitý, byl neobyčejně poctivý a lásku k lidem pokládal za hlavní vlastnost člověka.

Justiční vražda

Před 40 lety, v ranních hodinách 21. června 1949 byl ve věznicí Plzeň-Bory popraven generál Heliodor Píka, za druhé světové války náčelník čs. vojenské mise v SSSR, do jehož kompetence spadalo organizování a výstavba čs. vojenských jednotek v Sovětském svazu.

Před necelými 20 lety, 13. prosince 1968, se uzavřela "causa Píka" úplnou právní a morální satisfakcí odsouzeného.

"Nepřemístitelným, nezastupitelným, jedinečným ve své vojenské hrdinské velikosti je případ generála Heliodora Píky./.../ Píka, oddaný dr. Benešovi a demokracii, musil, m u s i l zemřít: ale předtím měl odhalit Beneše jako agenta Západu a sám sebe pošpinit přiznáním k špionáži a zradě ve službách Londýna. /.../ Ve vazbě Píka odepřel přiznání, sestavil si tedy jeho "výpovědi" Vaš sám, a bez podpisu obžalovaného šly ty výpovědi /!/ k procesu jako usvědčující materiál. /.../ V noci před smrtí rozloučil se Píka s rodinou dopisem, ježž ve svém čísle 6 z 12. 12. 1968 uveřejnily /Literární/ Listy: ten patří do čítanek budoucích českých dětí a nebudou se pak za své dědy snad ani stydět!"

Václav Černý: Paměti IV

POSLEDNÍ DOPIS, KTERÝ NAPSAL GENERÁL HELIODOR PÍKA PŘED POPRAVOU

Milovaní, nejdražší,

před strašně a hrůzně tragickými okamžiky stojím klidný, vyrovnaný, s čistým svědomím a vědomím, že - přes mnohé chyby - jsem své povinnosti plnil co nejsvědomitěji a co nejpoctivěji. Jsem přesvědčen, že nejde o justiční omyl, vždyť vše je tak průhledné - že jde však o politickou vraždu, přece však rád přinesu tuto násilnou oběť, bude-li sloužit k uklidnění v národě, k jeho sjednocení. Není ve mně zloby, nenávisti ani pomstychtivosti, snad toto moji protivníci chtějí využít k dosažení jednoty, - studí mne však hořká lítost nad tím, že zmizela spravedlnost, pravda - snad jen dočasně - a šíří se nenávist, mstivost, zmizel smysl pro snášlivost, pro svobodu myšlení a projevu. Jen lehce se pravda překroutila v pravý opak a není dovoleno dát jediného svědectví a důkazu k obhájení pravdy. Je mi líto, že strach ovládl většinu lidí a že se neodvažují říct pravdu nebo aspoň neříci vyloženou lež buď z donucení, nebo z konjunkturismu. Kam že zmizela poctivost a odvaha? Kam zmizelo naše "Credo" - zděděné od M. J. Husi a T. G. Masaryka - které jsme tak hrdě sobě i světu připomínali? P r a v d u ! Je to soumrak národního svědomí nebo už temno svobody a lidských práv? Ne, nemohu uvěřit, neboť génus národa je věčný, přetrvává i bouří a nedá zahynouti!

Netruchlete pro mne, svědomí mne nehryže, netrpím příliš pod krutou ranou osudu. Myslím na Vás, moji nejdražší, myslím i na dobré a věrné

prátele, myslím na celý národ, který již tolik vytrpěl, je mu třeba klidu k posílení, neboť bude stále vystaven nebezpečí. /.../ Jen úcta k mínění druhého, vzájemné pochopení, svoboda přesvědčení jak náboženského, tak politického může udržet jednotu a svornost národa, a tím jeho sílu. Toto musí být cílem všeho vašeho snažení, přesvědčujte v dobré vůli, sjednocujte. Věci národa, jeho blahobytu a bezpečnosti jsou společné všem; v tom se vždy shodnete. Může to být i formou politickou, v plné rovnosti všech zajistit štěstí a blahobyt národa. Může to být i formou a cestou komunismu, který je ideově nejvýše, je však podmíněn vysokou morálkou, uvědoměním každého jednotlivce, že je jeho přirozenou a nejvyšší povinností nezištně pracovat pro celek, dát všechny síly i duševní schopnosti a mravní hodnoty do práce pro všechny. K tomu je však lidí ještě hodně a hodně vychovávat než dojdeme k uskutečnění největšího pokroku. Zdaří se to, věřím, ale jen výchovou, nikoliv násilím. Pokrok je nezadržitelný, je to zákon přírody, zdokonalování, věřím v úspěch evoluční - výchovou. Ostatně forma politická není nezaměnitelná, režimy žijí a mizí, jen národ je věčný.

Pokud jde o můj "zločin", který mám smýt krví, věřte, že v těchto tragických dnech nezatěžuji svědomí hříchem a lží, když Vám pravím, že jsem zcela nevinný a že se za mne nemusíte stydět. Vězte, že jsem obhajoval ze všech sil, všemi použitelnými prostředky a schůdnými cestami svůj národ, náš stát a jeho nezávislost a že jsem se vystříhal vždy všeho, co mohlo národu a státu uškodit. Ve válce jsem se snažil sjednotit veškeré úsilí všech proti hitlerismu, aby národ byl co nejrychleji osvobozen. Spojil jsem se se všemi, kteří nám v tomto úkolu pomáhali.

Řešit věci vnitřní a stranické politiky jednak nepříslušelo vojáku, nýbrž národu doma, jednak nesměli jsme se tím oslabovat a rozpolcovat. Věřil jsem prezidentu republiky, plnil jsem rozkazy vlády a nadřízených - jako poctivý voják, který měl to štěstí svobodně bojovat za ujařmený národ. Dokumenty, svědkové, historici později jasně dokáží, že jsem pro urychlení spojeneckého vítězství přispěl měrou nemalou, že jsem udržoval víru v Sov. svaz a jeho vítězství po celou válku a první dvě léta je - d i n ý snad vůbec, v době kdy celý svět nevěřil a očekával zhrcení SSSR. Když moje předvídaní se vždy v kritických dobách splnila, nabývali ve spojeneckém světě taktéž důvěry a účinně Sov. svazu pomáhali. Historie se nedá tak lehce zfalšovat.

Dále mně věřte svatě, že to co mi vytýkají za velezradu, bylo moje úsilí rozbít pomluvy a válečnou psychózu, hájil jsem Sovětský svaz i ČSR, jejich mírumilovnou politiku, že jsem šířil důvěru k nám i k našemu socialistickému programu, že jsem šířil ovzduší důvěry nutné pro mezinárodní porozumění, pro vzájemnou úctu mezi národy a pro zachování míru, a vystříhal jsem se všeho, co by mohlo poškodit zájmy státu. Nedorozumění mezi národy a válka - toť největší zlo, které přináší nenahraditelné ztráty, často zkázu i vítězi. Válka je odůvodněna jen pro záchranu národní svobody, pro obranu nezávislosti, k obraně existence národa.

O procesu vám jednou povědí obhájcové, nechci se zde zabývat tendencí, snad mstou, buďte přesvědčeni, že jsem jen pro národ, pro celek žil, věřte, že i v přesvědčení - že přináším obět svému národu - klidně budu umírat.

Nejdražší moji, ženo Milko, dceruško Táničko a synu můj Milane, odpusťte mi, že jsem se málo staral o vás, když jsem se domníval býti ve službách celku. Osud vám to vynahradí, nezoufejte a neplačte, - věřte. Rozsévajte snášenlivost a lásku mezi lidmi. Jedině proti vám jsem se prohřešoval, když jsem vás zanedbával.

Drahý můj synu, služ věrně našemu národu, buď člověkem, to je buď dobrý k lidem, buď pojiťkem v nedorozuměních, snaž se odvrátit rozkol. Buď laskavý a pomáhej lidem. Ale věnuj se více rodině, než jsem to dělal já, neboť dnes všichni za mne nevinně trpíte. Prosím, prosím, odpusťte mi.

Líbám vás všechny vroucně a horoucně, jen se pro mne netrapte.

Váš H e l o

Otec

ZA DOMINIKEM TATARKOU

Zemře člověk. Náhle už nelze k jeho životu nic přidat. A nelze z něj ani nic ubrat.

10. května 1989 zemřel velký slovenský spisovatel Dominik Tatarka. Jaký byl jeho život?

Narodil se 14. března 1913 v Drienovu, studoval v Nitře a Trenčíně, na filozofické fakultě v Praze a v pařížské Sorbonně. Účastnil se SNP. Do literatury vstoupil roku 1942 sbírkou novel V úzkosti hledání, knížkou zvláštní, neopakovatelné atmosféry, barevného lyrismu a vroucího humanismu. Prostí hrdinové jeho Červeného Benčata a Ještě s vámi pobýt nás očišťují svou lidskostí. Následovala nadrealistická novela Panna zázračnice /1944/ a po válce pak obrat k realismu ve Farské republice /1948/. V tomto románu se Tatarka jako první vyrovnává s realitou Slovenského štátu a to v duchu svého příklonu k socialistickým idejím. Přes jistá omezení je dílo zdařilým postižením dobové atmosféry a lidských charakterů. První a druhý úder /1950/, Radostník a Družné letá /oba 1954/ jsou poznamenány dobovým schematismem, i tak si např. posledně jmenované dílo, líčící stavbu Tratě družby, uchovává neklamné znaky spisovatelova umění. V roce 1956 Dominik Tatarka jako první reaguje na to, co bylo nazýváno kultem osobnosti. Časopisecky otiskuje satiricko-groteskní pamflet Démon souhlasu, obdivuhodně nadčasový literární výtvar, snažící se postihnout podstatu obludných deformací. Koncem padesátých let vydává Tatarka cestopis Člověk na cestách a především moudrou knihu reflexí Rozhovory bez konce. Proutěná křesla z roku 1963 jsou křehkým vyprávěním o muži a ženě, o etice jejich vztahu, o snu a trvalosti vzpomínek. V tomto působivém příběhu se zrcadlí nejednoduché lidské tápání v širém světě, ale také autorova víra, že "velká láska existuje, že i velká manželská láska existuje". Tohoto přesvědčení se Tatarka nikdy nevzdá. V roce 1969 mu ještě vychází výbor z publicistiky a esejistiky Proti démonům, ale vzhledem k svému působení v Kultúrnom životě a především pro svůj nekompromisní postoj /Tatarka píše jedny z nejotevřenějších politických článků té doby/ se na prahu sedmdesátých let dostává do konfliktu s nastupující dobou tzv. normalizace, s jejími chtivými vykonavateli. V této situaci se ocitla velká část naší literatury, ale na rozdíl od některých svých kolegů není Tatarka ochoten se svých názorů zříci, handlovat s pravdou, ustoupit nátlaku a rafinovaným vábničkám. Na Slovensku totiž měla v kultuře - také díky Miroslavu Válkovi, od roku 1969 ministru kultury - tzv. konsolidace méně pogromistický charakter než v Čechách. A také díky větší přízřp-

sobivosti slovenských intelektuálů tu nejsou trhliny tak patrné, postupem let se vracejí na oficiální scénu přední spisovatelé jako Tažký, Hykisch, Karvaš a Johanides. Tatarka volí jinou cestu. Jako jeden z prvních podpisuje v Praze Václavu Havlovi Chartu 77 a nachází tu svou "obec boží". Dřívější socialista se přiklání k náboženství a dovršuje tak svou pouť k lidem, k zemi, ke kořenům. V samizdatu vydává své další práce: Črty v nečase, Písačky, Sám proti noci, Navrávačky, Listy do věčnosti. Jsou to vycizelované skvosty, spisovatelovy zápisky, jakési demlovské poznámky k době, avšak bez demlovské příkrosti. Tatarka se stává prvním laureátem Seifertovy ceny, Bernard Noel vítá jeho Démona souhlasu ve Francii, přichází z jedné strany uznání, z druhé policejní pozornost - a také těžká nemoc. Takřka na smrtelné posteli podpisuje Iniciativu kulturních pracovníků, jejímž cílem je pomoc jeho příteli Václavu Havlovi. Dočká se ještě návštěvy představitelů oficiálních slovenských literárních kruhů, kteří mu nabízejí opětovné vydávání jeho knih, ovšem jde jim o jiné tituly než jemu. Uprostřed měsíce máje, měsíce jara, kvetoucí přírody, tento milovník života umírá.

Pohřeb se konal v pondělí 15. května na Martinském hřbitově v Bratislavě. Přítomni byli Alexander Dubček, mnozí chartisté a také oficiální spisovatelé; nad tímto mrtvým dochází k jakémusi tichému smíření. A pak zde byli stovky neznámých lidí, především mladých, lidí neskrývajících své pohnutí. Nezapomněli na Dominika Tatarku. A tak člověk žije a přetrvává v paměti svých bližních, v paměti národa, do jehož vědomí se zapsal. Nad ideologie, nad doktríny, se pozvedá lidský život, krása duše, láska.

"Kdo si myslí, že je jeho povinností mluvit a mluvit, rozvířovat prázdnými slovy povětrí, ať si povídá. Ale vy, lidé moji, nedejte se mýlit: Pravda naší společnosti nemůže být to, co zabíjí, co nás štvě a dusí, co nás vhná do osamění a do bláznů, ať si ji jak chtějí vykládají vykládači s přiděleným mozkiem. Pravda je, může být jenom to, čím roste a čím se rozvíjí naše lidská přirozenost, z čeho rostou a rozvíjejí se kmeny, i malé, i nejmenší národy. To je pro mne pravda naší doby. Za ní jsem směřoval celý svůj život."

"Básníci všech věků, a ani básník našeho věku, nemohou jinak: musí bránit občany proti zneužívání moci. Proti božstvu moci musí stavět nezadatelné právo lidské osobnosti."

"Je to marné, ale lásku si musíme zasloužit."

ok

SOUDÍM, UPOZORŇUJI, PODOTÝKÁM...

Dívám se do plánu Prahy, čtu si jména ulic a nechápu... Ne, nebudu se tu zabývat ostudnou existencí ulic Stalina, Ždanova či majora Schramma ani stejně ostudnou neexistencí ulic Masaryka, Beneše či Štefánika. To je známá věc. Nechápu však to, jaké nesmyslné, nicneříkající názvy ulic v Praze vznikají. Kdo navrhuje ty sídlištní Jarníkovy, Kloknerovy, Tererovy aj. ulice? Kdo přišel na stupidní vymyšleniny jmen v Újezdu nad Lesy, ty Kalské, Klešické, Kojické, Kynické, Lánovské, Lišické, Lomecké, Lozické, Lukovské aj. ulice? Než Kynické mám radši U staré studánky, K samotě či Na hádku. A přitom je tolik výjimečných osobností světové vědy, kultury i politiky, jejichž ulici v Praze nemáme. A jen příklad ulic v Petrovicích, které jsou pojmenovány po vynálezcích, a na novém sídlišti Barrandov, vzpomínajících filmaře a herce, jsou důkazem, že to jde. Myslím si, že název ulice, v které bydlíme, by nám měl něco říkat.

Pražské jaro není z nejlevnějších uměleckých zážitků a zájemců je stejně víc, než se jich vejde do koncertních sálů. Proto je dobře, že televize umožňuje Katii Ricciarelli a podobné hvězdy vidět všem.

ok

NOVINY JAKO ŠKOLA

Noviny jako škola - tak zněl název úvodního článku prvního čísla Lidových novin. Václav Havel v něm upozorňoval na vakuum v české svobodné novinářině, jakož i na různé nešvary, které provázejí samizdatová periodika. Lidové noviny se od nich chtěly odlišit svým zaměřením na inteligentního, avšak nespécializovaného čtenáře, svou univerzálností a přístupností. Ustavily se jako měsíčník, což jejich aktuálnost omezuje, ale zase nikoliv znemožňuje. Svým charakterem inklinují k článkům kratším, snaží se oživit zasuté novinářské žánry, a také vnější podobou se snaží být nikoliv časopisem, ale novinami. Jejich grafická a typografická stránka je v našich nesnadných vydavatelských poměrech pozoruhodná.

Za jeden a půl roku existence LN se jejich koncepce měnila jen minimálně, některé složky se vyprofilovaly, vesměs ale zůstalo zachováno to podstatné. Je to znakem promyšlené práce a cílevědomé snahy o vytvoření vlastních tradic, či jde spíše o ustrnutí a lpění na starých formách, neschopnost vyjít ze sebe a opustit zajeté koleje?

Podívejme se trochu blíže na obsah LN. Nezastupitelné místo má na třetí stránce umístěný komentář LN. Zaujal mne např. Dienstbierův Quod licet iovi /6/88/, Kusého Češi a Slováci /7-8/88/, Mankurti Jiřího Ruml /9/88/, Hejdánkova Linie a kompromis /1/89/; je však patrné nevelké množství opakujících se autorů. To platí i o celých LN, přispěvatelů by mělo být více. Právě LN by měly být sjednocující platformou, vyznačující se co nejširší pluralitou názorů, a zájem do nich psát by měl být u lidí z nezávislých struktur samozřejmostí. Více než kořením bývají rozhovory, jejich význam je v tom, že s patřičnou dávkou subjektivity nás vtahují přímo do problematiky, předkládají nám názory asi v nejatraktivnější formě. Čtenář se může ideálně ztotožňovat, může také neschválit, polemizovat. Redakci LN se daří uskutečňovat rozhovory se známými a zajímavými lidmi: s Milovanem Djilasem, Adamem Michnikiem a Zbigniewem Bujakem /9/88/, Zdenkem Mlynářem /10/88/, Jaroslavem Hutkou /12/88/, Jiřím Křížanem /5/89/, Michaelem Kocábem /6/89/ atd., mne osobně nejvíc zaujal ten s Augustinem Navrátilem /10/88/ a Petrem Skoumalem /4/89/, nejméně mi pak seděly odpovědi Michala Ambrože /3/88/. Jistě exkluzivní je interview s kandidáty na prezidenta USA Bushem a Dukakisem, diplomatická a všeobecná konstatování však čtenáře asi příliš nenadchnou. Problematické jsou některé reportáže v LN, někdy jen velmi neúplně postihují danou událost. Zvláště se to týká srpnové a říjnové demonstrace v Praze, kdežto s bratislavskou se krásně vyrovnal Milan Šimečka /Svatky jara 5/88/ a lednový "svatý týden" výstižně zachytila koláž hlasů zúčastněných. Zaujala mne také Akreditace č. 465 Jana Urbana o jeho účasti na zasedání Světové rady míru. Ze zahraničně politických článků vynikají ty o polské situaci od Františka Horského a dále práce Jaroslava Jirů /např. působivý Muž s rúží - o F. Mitterrandovi/. Občas se vyskytnou v LN i články poněkud podbíživé, zaměřené na senzaci /např. Pád rodiny Brežněvů 7-8/88/. Osvěžením bývají fejetony Jiřího Hanáka /např. Mezi kontejnery 7-8/88/, vyznačující se snahou po nezájatosti a stojící nad ideologizujícími odsudky. Že právě vtípnost je zapotřebí i v nejvěcnějších člancích dokazuje Jiří Nežárka v Místo gatarbeitrů máme důchodce /6/88/. V kulturní části se staly pravidlem zamyšlení nad oficiální literaturou od Tomáše Unzeitiga, nejlepší se mi však z jeho pera zdá Táta koupil botičky... /2/89/. Případ Hrabal /9/88/ je název dalšího autorova příspěvku a nutno přiznat, že se s tímto nejjednodušším případem vyrovnává Unzeitig a zejména pak Šamalík /10/88/ na výši. Spornější jsou někdy články Milana Jungmanna, jehož příliš kategorický styl se nedovede povznést nad věc. Velmi štavnatě je napsána

úvaha V Lisabonu o kultuře /7-8/88/ od Josefa Škvoreckého a pečet nic nezastírající pravdy má Vášův Pavel Juráček /6/89/. Oprávněné je nesporně pravidelné zařazování Písně měsíce a Ankety LN, chybné se mi naopak zdá zrušení stránky beletrie, která mohla aspoň v malé ukázce upozorňovat na umlčené prozaiky /a také básníky!/, jejichž samizdatová díla se jinak nedostanou čtenářům LN do rukou. Číslo LN bývá prokládáno kreslenými vtipy, tu zdařilými, tu naopak levnými a nevkusnými /obrázek rakety s andělskými křídly a ratolestí a s nápisem Gorbatschow/. Známou pravdu, že nejvýstižnější leckdy bývá řeč faktů, potvrzuje Dokumenty v LN otiskované. Je správné, že se novináři nebojí odkrývat a zveřejňovat všelijaká interní nařízení, která nejlépe vystihují morální a intelektuální úroveň strážců moci /např. Jak to vidí FÚTI 10/88/. Svoji pozitivní roli sehrálo i v roce 1988 otiskované Kalendárium, zatímco názory otiskované v Listárně nám obvykle mnoho neřeknou, to ovšem nemusí být vina redakce. Poslední slovo bývá namířeno do budoucnosti, jako most ve stavbě, a v podání fejetonů Ludvíka Vaculíka, Václava Havla /Šifra socialismus 7-8/88/ či Jiřího Rumla /Všechn náš lid 3/89/odkrývá nekompromisně zaužívaná mrtvá schémata oficiálních technologů moci. Bohužel vzácné jsou v LN výlety do historie, mnohá výročí a významná období dějin jsou odbyta. Právě zde je třeba bourat falešné mýty a vytahovat na světlo nahou pravdu, jako je tomu v případě článku V. Vrabce Dva obraty do roka v historii KSČ /5/89/ či Proč ještě lhát? /4/89/ od Jana Urbana, z nichž vyplývá, že historie socialismu u nás je historií stalinismu. A ten není ještě zdaleka mrtvý, jak ukazují zcela správně bez komentáře ponechané Bilakovy Milníky mého života, které opravdu mluví samy za sebe. Bilakovo vylíčení událostí oné osudné noci na 21. srpna 1968 jsem četl s úžasem i pobouřením, a také s rozechvěním, neboť jsem viděl, že existují chvíle, kdy pravá povaha lidí vypluje na povrch jak olej na vodě.

Arthur Miller napsal krásný článku Kde je budoucnost, článku o Havlově uvěznění. Dovolím si rozšířit Millerovo přesvědčení o tom, že budoucnost je v Havlově cele. Budoucnost je také na straně těch, kteří dělají v ČSSR svobodný tisk, a na jednom z prvních míst - na straně Lidových novin. Na straně novin, které si daly vskutku nelehký úkol a zatím ho se ctí plní.

QUO VADIS, KMEN?

Na prahu roku 1988 se Kmen, literární příloha Tvorby, osamostatnil. Spisovatelé tak dostali téměř po dvacetileté pauze svůj týdeník. Už tato skutečnost vyvolala mezi čtenáři značné očekávání, jak se ukázelo až přílišné. Už sám fakt, že Kmen nikterak nezměnil vnější podobu ani rozsah, leccos naznačoval. Určující však přece jenom je kvalita obsahu, zajímavost a podnětnost. K tomu v tomto případě přistupovala nutnost vyporádat se s různými tabu, které na české literatuře i společnosti leží jak duchna. Ten, kdo čekal radikální přehodnocování minulosti, čestné přiznání škod a osobní zodpovědnosti, které byly za tzv. normalizace v české kultuře napáchány, byl brzy vyveden z omylu. Šéfredaktor Karel Sýs, dobře u ideologů zapsaný, je nechtěl a nemohl zklamat. Jeho pragmatičtější přístup, projevující se tu povolením kontraverznějšího článku, tu tuhým doktrinářstvím, vedl ke ztrátě koncepce a orientace časopisu. Tlak veřejnosti i některých tvůrců na redakci Kmene, aby byla co nejotevřenější, vyvolával sebezáchovné reakce, nabroušené střety a demagogické repliky. Kmen se chvílemi měnil v revolverový plátek, ale podstatné problémy obcházel. Neochota něco riskovat a ohrozit své blahobytné kariéry u Sýse a spol. vedla i k sporům v redakci. Zástupce šéfredaktora kritik Petr Bílek byl po roce své činnosti odstraněn a nahrazen bezbarvým Arnoštem Tabáškem. Postupně ubylo slovních přestřelek, trapných že-

Zbigniew Daas

SERVILLNÍ ORANGUTAN

Neznámý muž byl oblečený ve světle oranžové šaty s červenými slony, dvouřadově střižené s prolamovanými kapsami vzadu, pod lopatkami. Sako šité do sedla. Na šatech měl navlečeno pyjamo hliníkového odstínu s vánoční perforací o tři čísla menší, aby byl méně nápadný. Ve předu se zapínalo háčkem z niklu.

Muž se nudil, protože se nic nedělo. Tahal z nudy za visáčku s nápisem "Anakreón", která vykukovala z podšívky. Jeho bezpalcové boty okopávaly zídku v průjezdu, kde hlídal. Byly vyšší, slengově nazývané "hafení" a všichni v Pragnostii věděli, že takové nosí jen tajní příslušníci Cuprexu.

Muž se jemnoval křestním jménem 0975 a příjmením 1616. Pod vrstvami oblečení nosil šortky typu "Good day" /dovoz/ a zaprané kombiné "Mláděk" /domácí trh/.

Na rukách měl hnědé skvrny, špinavé nehty a poslání sledovat na každém kroku podezřelého člověka jménem Azyl von Servill.

Stál před Božidomem, zíral na jeho gotické věže a chtělo se mu spát.

Uvnitř chrámu se právě Azyl nahlas zeptal prázdného ticha: "Který Bůh to chtěl?"

Svatí měli vytřeštěné oči v hrůze, co se to děje s náboženstvím.

Spirálovité sloupy podpírely dřevěné zlatené hrozny kyprých sádrových nebes, ze zčernalých obrazů vyhlížely šmouhy obličejů mučedníků.

Prostor postranních oltářů byl kleutý ve tvarech mušlí z růžového mramoru. Leželo v nich dokonalé šero, které propíchovaly červené body vědných světýlek, čadících do vůní kadidel ječné kouřové pachy rybího tuku.

Úzkými, vysokými okny, místy s prasklinami, padaly šikmé sloupce světla, jakoby reflektory někdo hledal uprchlého vězně. Vířily v nich částečky prachu tisíců lidí, kteří kdy v této staré chrámové loďi dýchali své stesky.

Někde ve tmavé výšce hlavní klenby

se přelévaly, ztrácely a burácely tóny harmonia, vykřikly a vyplašily polekaného zloděje, který v šeru natáhl ruku po falešných perlách na krku světice.

V kobkách zpovědnice tleli zaživa kněží, čekající na nové zprávy ze světa lidí. Na kolenou jim rezivěly magnetofony.

Azyl našlapoval na špičky, ale klapot nových bot tlumil velmi obtížně tik, tak. Kamenné sochy po něm otáčely bělma a jejich rozpřažené ruce zachytávaly kabát výtržníka, aby se přesvědčily, že je skutečně živý.

Po svém výstupu v Pitevní, před třiceti dny, Azyl vyšel z pronajatého pokoje pouze třikrát. Dnes se rozhodl, že navštíví Božidom v Katolické čtvrti, přestože byl přesvědčen, že opravdové vnitřní zpověď nenajde uplatnění ani u kritiků a policistů, natož pak u Boha.

Nemohl však domo již vydržet. Od chvíle, kdy se neovládl a vybuchl na adresu obyvatel zeměměsta, se něco stalo s jeho nábytkem v pokoji. Stárnul s Azylem. Připomínal mu ztracený čas ztrávený v Pragnostii.

Azyl procházel kolem oltářů, kde vůně umíraly exotické květy různých barev a tiše si opakoval: nikdo nezastaví, co je zralé k pádu. Jedna zpovědnice vpravo od hlavního oltáře významně pokašlávala, že ta věta není z jeho hlavy, dřevo vonělo višněmi a Azylovi připomnělo chrám v Servillu a dětská rozhořčení ze první nasmělé neřesti.

Usedl v nejhlubším koutě Božidomu a rozmlouval sám se sebou: Už dvakrát vylezl Zimolez z doupat, měsíc v úplaku, schoval svou tvář do kobylineců mraku 24 x a já vím jen to, že Irmandell je nastrčená loutka v rukách Dakara, který uchovává jeho neschopnost v tajnosti. A lidu, který na svého opičího vládce nedá dopustit, stačí že je. On a hodinový řád jim dává pocit zájmu a jistoty. Nemusíme myslet. Panovník myslí za nás. Za nás...

V Azylov i počala narůstat zrádná myšlenka. Když zabije Dakara, dokáže neschopnost svého bratra, s pomocí Simona jehož moudrostí se stále vážil, stabilizuje star v Pragnostii, zruší hodinový řád

a dá lidem volnost neomezovanou Cuprexem. Potom odjede zpět na Servill. Ať se Země-
město stará samo o sebe.

Vycházel z chrámu, usmíval se nad řešením své situace a neznámý muž v průjezdu si zhluboka a šťastně oddechl, protože mu již dřevěněly nohy.

"Nejsme egoisté, proto si nesmíme všimnout sami sebe", uzavíral v té chvíli svůj proslav k tajným jednotkám Cuprexu jeho velitel Helmut Dakar, "naším úkolem je všimnout si hlavně těch druhých!"

Klidný úplňkový měsíc, obrostlý zelenými keříky plul opět jako tlama velryby vysoko ve vzduchu zaníceném láskou. Na jerní obloze kolem něj, dekorativně rozloženi na vlněné černé přikrývce noci, leží Orion, Vodnář a Štír. Vodnář tiše závidí Orionu jeho štíhlý pes, Štír Vodnáři jeho přítulnost k vodě, Orion Štírovi jeho bojovný ocas. Po spermatu mléčné dráhy se klouže Malá medvědice a nezáleží jí na ročních obdobích.

Otevřeným oknem pronikají ze zahrady k odpočívající Citronelle těžké vůně jasmínu a muškátových oříšků, které jsou právě v květu.

Citronella leží ve svých nejkrásnějších brokátových poduškách, hlavu nakloněnou ke straně a poslouchá.

Jde už její tajný milý? Překonal jí všechny zdi dělící Krychli od vnitřního zeměměsta?

Citronella má dnes na sobě lehký brázděný šupánek z rajčíchho paří, kouřový, už nemodralý, s nádechem nostalgie a splněných přání.

Vůně zahrady jí přitahuje k oknu. Vstane, vloží malé nožky do nenasytných tlaz zlacených bačkůrek a emblémy nilských krokodýlů, které je lačně polknou a sama se vykloní z okna. Dýchá opiový večer a předkloní se ještě níž. Z výstřihu jí vyklouznou neposedné šelmy a utečou na noční oblohu. Dají se do řeči s Blíženci, kteří je lehce hladí, jako by o nic nešlo. Každý jednu a každý po svém. Lehce a nenasytně zažívá Orion první erekcí.

Už nezávidí Štírovi ocas, sestupuje po hřbetě Ryka a v ruce nese Cassiopeu. Je to jeho svatební dar Citronelle.

V rohu oblohy žlutne závistí Štír, stožený do klubíčka. Chápavý měsíc míří v černé díře a Orion se zmocňuje Citronelly jako pravý bojovník.

Jasmínová vůně je tak těžká, že hraje melodií. Zvučí v paralytických tapetách a těžkých karafinových závěsech Citronellina pokoje.

Je ticho. Citronella přichází pomalu k plnému vědomí. Vidí nad sebou hvězdu. Zdáří a oslňuje ji. Oslňuje a znovu zesilňuje. Vidí několik hvězd a cítí v sobě ocas Štíra! Sama je Štírcem, ale jen povahou. Co si to dovoluje ten... kdo? Neviditelný archanděl Gabriel s hvězdou ve vlasech. Vždyť teď měl být nad ní takto její Simon?! Kde je Simon? A kde jsou její nádra? Zlodějí!!! Zlodějí!!! Krychle ožívá jejím křikem a dusotem okovaných bot hlídačů. Štír prchá na oblohu neukojen. Nádra se provinile vrací na své místo, oslintaná od Blíženců. Schůzka s nimi se odkládá na příští středu. Krychle vše. Někdo zařve: "Zlodějí a odpůrci!!"

Zlodějí jsou v té chvíli zapomenuti a každý chce dopadnout odpůrce. Citronella se okázale diví, co se děje, proč ten křik a přitáhne si rajčím šupánek k bradě. Ze stropu ve třetím patře se nervozně loupe staromilná omítka. Všude se svítí zbytečně drahými lustry. Citronella předstírá mdlobu, aby se vyhnula vysvětlování.

Helmut Dakar ve své noční uniformě s tmavými pruhy a výločkami z měkčeného PVC, se jí pokouší vzbudit rozkazem.

Boty dusají do kokosových kobereců lhostejnost spojenou se spěchem. Helmut několika políčky křísí chladně uvažující Citronellu, která říká "Ach, kde to jsem?"

V zahradě voní jasmín a muškát, větve keřů hladí nepřístupně a mdle spolehlivé zdi z pevného betonu.

Ve třetí vnitřní zdi rozrazila právě železná tyč jednoho z plícených obětavců, lebku Simona Kry, který tiše, s tmavě modrou láskou ve svém jevném srdci, přelézal hradby za svou falešnou, ale čekající milenkou.

Do jeho bezvládného těla buší další tyče, se snahou zavděčit se. Orion se schovává pod štít ze čtyř hvězd. Nemůže za to!

Nebe na východě vybuchne do fialova výkřikem skautské trubky ranního slunce.

Azylův čaj dávno vychladl, ale stál nespokojeně netknutý na mramorové desce stolu. Azyl nepřítomně zíral před sebe do prázdného sálu Pitevny. Simon a nebezpečný terorista, který chtěl v noci zabít vládce?

Ten Simon s rukama bílýma jako slo-
ní kůži Ty ruce nebyly schopny někoho za-
bít... důvod proč tam, do Krychle, Si-
mon šel ... to byla Citronella...!

Chrisma mírně zakašlal, aby na se-
be upozornil. Stál v předklonu a potil
se úzkostí.

"Je daleko lepší, když to budete vy,"
dodal si oddechy a posunul nervozně barev-
nou šepičku na temeno, dál od rýh na če-
le, které bylo celé zatažené očekáváním.

"O co jde?" probudil se z letargie
Azyl.

"Moje dcera... Adónova vyvolená, ne-
věsta jako lusk, žádná šikse, každý šad-
chen by se po ní u nás otočil ... ale ...
mein Gott... je ještě panna! Ta ostuda...
ve dvaceti letech nemá ještě žádný seichel."
Teď se začal potit i Azyl. Chrisma pokračo-
val.

"Jste tedy největší ganof, rúšejí
odpusit a takový nobl pán... A duška
máe zrovna šábes..."

"Víte, je to pro mě zvláštní," vy-
pravil se sebe zaskočený Azyl. Žid zabě-
doval. "Ogojoj, moj Jenkele, nelíbí se
vám. Věděl jsem to, ať Adon ztratí její
matku, ať ona šerný zabi šednes... proč
jsme jí dávali svou tvář!?"

"Ale ne," polekal se Azyl, "naopak,
je moc hezká," vzal jedlého žida za ra-
men, "vždy jsem miloval takové blondýnky
jako je Judita."

"Kysličník, pane kysličník, v tom je
to kouzlo světlých vlasů... copak židovka
má být blondýna..."

Chrisma se celý sklonil a musel
se napít z Azylova čajového hrnečku.

"Ale nevinná je... to ano! Dvacet let
čekající na mušnu," zamšil si Azyla
pohledem obchodníka "a jistě houčevantou
sílů..."

Azyl se mimoděk zaposloušel do ze-
ledie línoucí se z automatu na rohu ulice,
který vypadal přes zašedlé sklo oken jako
velký krab.

"Zaplatia!!" zakvílel mučený Chris-
ma, který si vysvětlil odalku po svém,
"kolik budete chtít!! Adolonam!! Šma
Isroel!!! Duďte šlověki!!"

Azyl se usmál, poprvé za poslední tý-
den o oči mu ztvrdly.

"Peníze nepotřebují... ale dobrá,
přijímám vaši nabídku! Ať je Judita při-
pravena dnes v hodině volného času, příj-
du k ní a bavím jí jejího břemene. Ale
něco za něco, Chrisma!" Žid byl velké ne-
netopýří ucho.

"Věnuješ mi jednu ze svých nej-
lepších tyčů!" Azylovi naběhla na spán-

ku mosezná žíla," takovou, která rozbi-
je i tu nejtvrďší hlavu!"

Helmut Dakar byl na první pohled ve-
lice zajímavý a nesympatický muž. Měl
tvar hlavy obřezaného ptakopyška a ústa
faty morgany. Hubený vyschlý Holmes. Na
housle nehrál, ale nosil v podpaží dvou-
hlavňový samopálič, s kterým i spal. Měl
rád slané věci a ženy. Od půl roku svého
života spal odděleně od rodičů. Od pěti
let masturboval. Neměl rád černochoy, ži-
dy, japonce, čínany a lidi. Oblékal se
do příleňových uniforem, které ukazova-
ly jeho pilulkami pěstěné tělo, které
kontrastovalo s hubeným obličejem jako
modré oslátka s práčkem na praní.

Nejraději ze všech žen měl Citrone-
llu, nejraději ze všech dětí malá děv-
čátka. Dával je zavírat pro nedokázané
krádeže bonbonů a lízátek a v kobkách
Cuprexu je čtverhranně prznil. Ze sto
obětí, které zatím měl, se to líbilo pou-
ze jedné desetileté cikánce.

Ta mu pak psala zamilované dopisy
z Haiti. V životě se zamiloval pouze jed-
nou, zato na první pohled. Do sebe.

Tyč odrážela ocelové pablesky, jak
s ní Azyl otáčel v rukách, které se mu
po milování s Juditou ještě třásly.
Hříchů minulá noci, dle starého židovské-
ho ritu, naložené na nevinného osla,
vyhnáného do pouště, aby tam s nimi počel,
měl ještě živě v paměti. Škoda, že si
určil na dnešní noc jiný program. Judita
byla horké sele. Ve vrcholných chvílích
tak i kvičela, ale... povinnost volá!!

Od Citronelly měl z nedávné doby
plechový klíček, odaykající tajné vchody
do Krychle. Ten teď vložil do úst, pro
případ ztráty a tyč schoval do rukávu
tvrdového převlečníku. Z hotelu vyšel
nepozorován. Cuprex se již přestal o něj
zajímat.

V dále zněl podivný, táhlý saxofo-
nový tón. Ohlašoval smrt. Kolísal a ztrá-
cel se mezi dny, sílil a hučel. Azyl v
něm rozpoznal periodu moře, ženy a živo-
ta. Zapal si uši listy, které utrl z
růžového keře v parku. Tón však nepřestal,
zněl teď jakoby z Azyla, přelčoval se, ne-
melodický a zoufalý a vytahoval duši z
těla. V poslední chvíli Azyl duši zachytil
a nacpal jí zpět. Duše, ztrnulá a olově-
ná, vylézala, mladá děma z očima v sloup,
opět ven.

"Zabiju ho" řekl Azyl a duše se rozpadla na částice, které vsákly kůži zpět do těla. Jen lesklý odlesk stříbra v Azylových očích prozrazoval, že se s ním něco děje.

Helmut Dakar seděl právě v poloze lotosového květu. Jeho ústa šeptala: "Já jsem ten bez vlastností, původ všeho, pán smyslových klamů, které ovládají lid. Já jsem tím pánem čestí věcí, velké vlády, čistého díla, bohatství, slavného jména, vůle a naplnění mé vůle.

Já jsem ten velký puruša, který svítí jako slunce a jest povznesen nad temnotu nevědomostí. Každá ústa musí být mými, všechny hlavy mou hlavou. Já jsem pravda. Poskytuji všem lidem zde pohyb, pohybující se je mi poddáno, odpůrce zbavím starostí, protože mám nesčíslný počet hlav a zevních i vnitřních smyslů..."

Vzal si z perleťové misky manganovou kuličku proti schizofrenii a zarůstání řitě. Opička makak, Dakarův oblíbenec, vylazla po závěsech na křišťálový lustr.

"Každého zbavím toho, co jej vrhá v omyl, já jsem ničitelem všeho a pánem dvounohých i čtyřnohých v Pragnostii. Já jsem ten, který kůže lidem: vzpomene si, že pro vojína není nic vyššího než spravedlivý boj, a když budete na to pohlížeti jako na přirozenou povinnost, nikdy nezaokolisáte," napřímil se a zavřel oči, "Proto, ó mohutný, dopřej mi stále prosazovat, že pevné poznání má jen ten, jehož smysly a orgány jsou ve všech směrech ovládnuty, k čemuž má a mým lidem, ó Kauntedžo, dodej sílu a schopnost."

Helmut vydechl, uklonil se čelem k východu a políbil ebenovou desku s indickými znaky, která ležela při jeho meditaci před ním.

Když se převlékal z kimona ze žluté velbloudí srsti do noční myší uniformy, lehcě sádrované pro udržení řádky, zauvažoval. "Mohou být spokojeni... všichni... dal jsem jejich životům pevný řád... neutráci čas zbytečností a přemýšlením nad svými problémy. Jsou šťastní lidé, závidím jim jejich stabilní denní program, který jsem nebyl, pro sebe smáho, schopen zařídít, závidím jim jejich hodinový život!"

Spolu s měsíčním světlem, které hladově olízlo velbloudí kimono ležící na vykládaných parketách vstoupil bezhlučně naolejovanými dveřmi do Dakaroví ložnice i Azyl.

Tyč z rukávu Azylova převlečnicku vyskočila jako malá školačka a zvedla hlavu k ustrašené opičce, kálící na broušené članky lustru.

Hlava Helmuta Dakara se po přesné a tiché ráně rozvila v červenou růži a jeho šedivá noční uniforma stvrdla krví tak, že se v ní už nedalo spát.

. . .

Azyl se probudil lehkým klepáním do nohou, které způsobovaly hole několika slepců, pohybujících se nejistě kolem. Pršelo a déšť stékal Azylovi po ranním strništi vousů a mňkce v nich haražil.

Nevěděl, jak se dostal zpět do města. Pamatoval si jen běh chodbami Krychle a setkání s někým kdo mu popřál dobré pořízení. Přítel? Zrcadlo?

Několik slepců obcházelo čerstvě postavený pomník obětem narcismu, dotýkalo se ho rukama a zvykalo si na tu náhlou překážku v jejich každodenní cestě přes náměstí. Chodili tudy do slepeckého ústavu, kde se tiskly tajné dokumenty od samotného vládcce, který si byl takto jist, že je nespátří nepovolané oči.

Bílé hůlky slepců tikaly v pravidelných intervalech o dlažbu v okolí sochy a rušily ticho brzkého svěžího rána. Připomínaly chod obrovského orloje. Pohyby bublinek v akváriu. ODNIKUD KIKAM.

Jeden slepec se zastavil a upřel na Azyla bílé oči. Azyl sledoval jeho pohled až na rukáv svého převlečnicku. Byl celý zokrvácený. Slepec se tiše smál a Azylovi se náhle chtělo, jako tenkrát v Pitevně, zvracet. Uvědomil si, že plechový klíček od tajných vrat Krychle v rozrušení spolkl.

. . .

Další den proběhl zcela normálně. Nikdo nic neřikal a ani denní tisk nepřinesl žádnou zprávu o smrti Helmuta Dakara. Jen podstatně méně členů Duprenu kontrolovalo dodržování denního řádu a v Krychli se popralo pět zástupců o Dakarovu knihu k udržení režimu. Kniha byla rezervována na malé kousky a Dakar pohřben v zahradě pod jasmíny.

. . .

/Úryvek z druhé části románu./

bomyších válek, které diskreditovaly v očích čtenářů spisovatele, ale celková úroveň se nezlepšila. V Kmenu zavládly šedé, nezajímavé materiály, dotvrzující to, že tento literární časopis je dosud bez názoru a nikam nesměruje. Tak jako jeho vydavatel Svaz českých spisovatelů.

Pokusím se v následujícím přehledu zaznamenat některé klíčové příspěvky a dokumentovat tím rozpornost časopisu.

1988

- 2 Kritické připomínky Jana Schmida k situaci v českém divadle
Pravdivá kritičnost Hany Hrzalové - mírně přestavbovitě nalakovaná práce dogmatické konsolidátorky posrpnového období české literatury
- 3 Sovětští spisovatelé hovoří o Černobyli. Přímo mne fascinovalo Ščerbakovo publicistické vyjadřování, hutné, obsažné a neúprosně pravdivé. Naši opatrníci vyslovovali v souvislosti s Černobylem ještě nějakou západní elektrárnu, kde možná uniklo nepatrné množství radioaktivních látek do vzduchu. Teprve sovětský spisovatel nám musí říci, že havárie v Černobyli je událost, která nemá obdoby ve světové historii a kterou nelze srovnat ani s největšími dosavadními katastrofami. A Ščerbak ukazuje, jak a proč je to kvalitativně cosi zcela odlišného.
- 4 Jsem prostě spisovatel - typické patetické a vlastenecké frazérství Alexeje Pludka
- 8 Fotografie Gottwalda snídajícího vajíčko není o nic lepší než byvší sveřepě odhodlaní dělníci. Rozporuplné Hotmarovo povídání Jsme rodem z Února si nezádá s tezovitě koženou povídkou S. Váchy Betonový park.
- 9 Úlita Fojtíkovi k šedesátinám
Skorunkovo potrefení kritikou a vlastní chválení
- 11 Vzájemná inspirace - rozhovor s Milanem Klusákem o ničem
Podivné lásky Jiřího Muchy - ukázka na dvou stranách otištěna téměř současně s knižním vydáním
- 12 3 kritici o Fraisovi - pozoruhodný článek Ivo Slavíka, opodstatněný názor, že jde vlastně o kýč
- 13 Sýs si tiskne článek Nechoď, Vašku s Čechy na led. Vedruhé části článku se snaží dokázat, že naším zaostáváním v různých oborech, v kterých jsme dříve byli úspěšní, je vinna jakási národní povaha, sklon k flákačství. Zaměňuje tak příčinu za následek. Nechce vidět, že pravým viníkem nedobré situace v našem hospodářství je přecentralizovaný model, který podvazuje iniciativu lidí, sám systém, který na začátku sedmdesátých let navázal z lidmi nemorální tichou dohodou o tom, že oni mu nebudou dělat těžkosti a on zase na ně nebude klást vyšší nároky.
- 14 Značný rozruch vzbudil mezi lidmi úvodník Františka Stavinohy O humoru, který není k smíchu. Přes některé dobré postřehy a atraktivní, všem srozumitelné podání, nelze nevidět, že autor není důsledný. Další Stavinohův vývoj potvrdil, že tento článek byl jen ojedinělou zbloudilou vlašťovkou, která jaro nedělá. Pozoruhodná byla naopak důslednost v příspěvku J. Tomka Beethoven a Rodáci.
- 15 Šimonova Věrnost sobě i době obsahuje některá odvážná tvrzení, je však poněkud zamlžena, také díky autorovu trochu šroubovanému jazyku
- 16 S Hrabalovým doporučením otištěna ukázka ze zajímavého románu Bány Basikové Rozhovory s útekem.
- 17 Feldekův článek O předbírání je svou nebojácností, brilantností a myšlenkovou konsekventností v Kmeni zcela ojedinělý.
- 18 Zdánlivý talent k trpké hrdosti Václava Holzknechta není prostě pěkných a pravdivých vět, nicméně autorovy úvahy o emigraci /"dezertaci"/ se zcela míjejí s logikou tohoto problému.

Karel Sýs polemizuje s J.Chuchmou v článku Trampoty s rýčem aneb Zahradníkův rock. Už název ukazuje, že se chce spíš sám "vytáhnout" než plodně diskutovat. Samoučelná vtípnostika, honění se za příměry, invektivy na adresu odpůrce jsou nejvyšší hrdinou okamžiku, nadlouho se s nimi nevystačí.

- 21 Příborského Generační téma má za účel nadhodit několik jmen /J.Procházká, A.Lustig/, které nebyly dlouho vzpomínány. Kdo nám to však připomíná? To je ten pravý!

Opět se dal slyšet Karel Sýs, svůj výtvar nazval Vymknuta z kloubů. Je to hysterický a zmatený pelmel závodníka bez stylu. Kautmana nazývá katem české knihy, aniž by bral v úvahu jeho věk /23 let/ a to, že tento ředitel Československého spisovatele byl nástrojem výše postavených /Řezáče, Drdy, ještě výše Štolla, Nejedlého/. Zesměšňuje Karla Pecku /bonmot o peckách - to je reziduum dětského myšlení/, stříkne slinou po Jevtušenkovi, samizdatové literatuře /a vůbec mu nevádí, že její rozšiřování je v ČSSR kriminalizováno/, polituje Hrabala atd.

Mandátovu Tomu říkám kafe říkám já blábol.

- 23 Petr Prouza v Pochybách a nadějích začal spor Kmene s Literárním měsíčníkem, který postupně nabýval na intenzitě a také nechutnosti. Nejde se tu k podstatě problému, kritika je vágní a demagogická. Zkapalněná křídla básníka Honse jsou jen pro silné žaludky. Známa korouhvička, kterou pohrdají i jeho režimní spolubratři, se tu znovu po dvaceti letech vyslovuje pochvalně o roce 1968.

- 25 Otištění básní Pavla Šruta

- 29 Ukázku z Hrabalových Proluk je nutno přivítat, stejně jako krásné básně Curzia Malaparteho. Polovičatostí, ale i určitou upřímností se vyznačuje Téma nejen generační /odpověď Příborskému/ Štěpána Vlašína.

- 32 Zajímavější než poněkud osobní P.Cincibuch /O dotýkání/ je příspěvek Petra Bílka /První pomoc/, kde přes omezující nekonkrétnost se autor dotkl některých neuralgických bodů nejen literární skutečnosti.

Ukázka z korespondence Jana Wericha Listování čtenáře jistě potěšila. Hlavně tento dobový dokument z roku 1978 /dopis Wericha Voskovcovi/: "Pak je tu ještě jedna rada. Nemysli. Když myslíš, tak nemluw, když mluvíš, tak nepiš, když pišeš, tak nepodepiš a když podepíšeš, tak se nediv." Krásně werichovské - a aktuální, že?

- 34 Jarmily Mourkové úvaha o Demlovi je zavádějící a hlubším zájemcům o tohoto spisovatele naprosto k nepotřebě.

- 35 Ostřílený stranický koryfeje Jiří Hájek se nám rozepsal o zefektivnění sovětsko-československé výměny kulturních hodnot a přihřál si své polínko /útoky proti Havlovi, Kunderovi a Solženicynovi/. Pozitivem je klímovské znovuznání Vše, co lidem vážno, mně hříkou a směšností.

- 36 Pelcovo Něco o těch "perutích diletantství" pojednává o edicích Mladé fronty /ozval se Bílkem "napadený"/, neuctivě se vyjadřuje o Brežněvovi atd. Serióznost však chybí, jeden hází bláto na druhého.

Známa recenzentská veličina /pochvalně recenzující veličiny a kritizující jen debutanty/ Milan Blahynka podobně jako Pelc hájí svou práci, totiž jím redigovaný a děravý Slovník českých spisovatelů. Současně se nezapomněl demagogicky otřít o samizdat a jeho autory. Vlašín v Kaleidoskopu nápadů a výpadů podobně jako Blahynka pochlebujícím Sýsovi a jeho veleřídli Vymknuta z kloubů /a Sýs si to z chuti tiskne, kdežto svého zástupce Bílka nechá vláčet bahnem/.

Emil Juliš se vrací do oficiální literatury vynikajícími básněmi.

- 37 Jan Adam se představuje docela solidním článkem Otokar Březina - myslitel či básník?

- 39 Monotematické číslo věnované 50 letům Mnichova. Zvláště cenné ukázky z pamětí Roberta J. Stopforda, po mnoha letech byla publikována seriózní historická literatura.
- 40 Wojtěch Vacke v článku Svět pouze pro chlapce? správně definuje podstatu Foglarova úspěchu, která tkví v tom /podobně jako u Maye, Verna atd./, že spisovatel vytváří svět, který je "hyperbolizovanou projekcí psychického světa" těch, pro něž píše. Proto nemá smysl vytýkat autorovi literární i pedagogické prohřešky, protože je to v tomto světle vedlejší. Na dobrodružnou literaturu a la Foglar nelze klást měřítko literatury umělecké.
- T. Wagnerová ve svém příspěvku Olšanská čp. 45 velmi otevřeně píše o manželovi nakladatelky Kamilly Neumannové St. K. Neumannovi.
- 41 Dokončení rozhovoru s Michalem Černíkem, novým předsedou Svazu českých spisovatelů, z minulého čísla. "Hodnocením Kmene se jen za půl roku, pokud vím, zabýval jednou náš sekretariát, dvakrát předsednictvo, jednou výbor, jednou základní organizace KSČ našeho Svazu a jednou kulturní oddělení ústředního výboru strany." Je tedy Kmen ostře sledován. V takovém ovzduší se ovšem musí krásně pracovat!
- Verecký se v dopisu z Polska příznivě vyjadřuje o Popieluszkovi.
- 42 Další monotematické číslo je věnováno Franzi Kafkovi. Je tu řada pěkných materiálů.
- 44 Do Bílkova článku První pomoc buší v úvodníku Václav Dušek. Tradičně horší argumentaci má Mandát, podobně demagogicky si počíná Josef Frais v Literárních chuchmurách /Chuchma z Mladého světa se stává jakýmsi osobním nepřítelem Kmene - bůhvíproč/.
- 48 Zdenka Bastlová v Pestré paletě názorů prokázala svůj "stagnační syndrom".
- Pod titulem Každodenní plebiscit je uveřejněna druhá část projevů spisovatelů na jejich konferenci k 70. výročí republiky.
- Rzounek nás svým - byť modifikovaným - dogmatismem rozhodně nepřekvapí, tím více však Luďovít /Lajos/ Grendel, v jehož řeči nenalézáme obvyklá tabu. Ján Štrasser hovořil o diferenciaci literatury, chválil fenomén zvaný "literární skupina" a časopiseckou pluralitu. Petr Bílek mluvil o integraci literatury s důsledností, navíc vyjádřil podstatu ledví kritické literatury v uplynulých dvaceti letech. "Návod k řešení ovšem nenalézaly v dynamice nebo přestavbě nefungujících struktur, nýbrž takřka výhradně v hrdinství a činnostnosti mravně silných jedinců. Jaksi se zapomínalo na to, že v určité fázi byrokratizace struktur už podobně disponovaní jedinci vůbec nemají šanci do nich proniknout. Hercizovala se osobní oběť vlastně jako jediný předpoklad úspěšného výsledku společenské práce."
- Korunu jako obvykle všemu nasadil Karel Sýs. V typicky nesouvislém, chaotickém projevu se dopouští řady zastíracích manévřů. Píše, že integrovat někoho si musíme řádně rozmyslet /jakoby Sýs a spol. měli vůbec morální právo kohokoli "integrovat"/ a uvádí příklad Emanuela Moravce. Chytré, což? "Učebnice máme takové, jaké jsme si ve své době zasloužili." Co se za tím slůvkem my všechno neschová!
- "A řekl bych, že v jisté době skutečně může být politicky správné třeba nehovořit o Seifertovi." Tato cynická obhajoba nemorálního pragmatismu připomíná onen-jezuitský "mravní" názor probabilismus. Slova o politickém vidění a době, která nás hněte, jsou jen zástěrkou vlastní zbabělosti a bezpáteřnosti. Levná anekdota o našich prezidentech jen potvrzuje Sýsův schizofrenní a solipsistní postoj. Na zadní stránce čísla najdeme Causa Jaroslav Foglar, kde čtenáři reagují na článek V. Vackeho. Reakce jsou to vesměs rozumné.
- 49 O kladech a záporech Gabčíkova hovoří Ladislav Ťažký

- 50 Učit myslet je nesporně potřebné. Pod názvem Učit myslet píše Eliška Horelová o první republice, ale především o školní mládeži a jejich historickém povědomí. Radikalizuje se i Wlašín a brojí proti prohibitním knihám. Zajímavý dopis přišel ze Slovenska: Anton Hykisch si všímá dějů na našem východním pomezí.
- 51 Monotematické číslo věnované Čapkovi. Zvláště zajímavý je Poslední rozhovor od Eriky Mannové.
- 52 Povídka George Orwella Jak jsem střílel slona

1989

- 22 Pramen naší literatury nevyschl, tvrdí Jan Pilař v rozhovoru s Kmenem. Dělá si zásluhy za vydávání kontraverzních titulů. Ale jestli se dobře pamatuju, to už tu jednou bylo. Totiž za jeho prvního šéfredaktorování v šedesátých letech. Dělal si tehdy zásluhy za prosazování knih Mňačka, Pecky, Muchy apod. Nějak mu to však nikdo nechtěl věřit.
- 8 Hamšíkův Dopis o eseji je velmi podnětný. Kéž by byl už zesnulý autor aspoň teď vyslyšen a některé jím doporučené knihy byly vydány.
- 9 Když čtu Program?! Jaroslava Sekery mám pocit, že autor je skutečně silně citově vázán k době "budování socialismu". Argumenty pro svá tvrzení o úspěších socialismu shledává ovšem těžko a tak se spokojuje s tvrzeními, že "socialismus je dnes morální a duchovní velmoc".
- 11-12 "Předsednictvo SČS pověřilo redakci Kmene uspořádáním kulatého stolu, jehož snahou by bylo docílit celistvého pohledu na literaturu posledních 40 let." Pod názvem Posilovat vědomí kontinuity otiskuje Kmen záznam diskuse, již se zúčastnili Blahynka, Hájek, Hrzalová, Chaloupka, Matějka, Peterka, Pludek, Ržounek, Škála a Misař. Většinu těchto lidí cosi spojuje. Ano, to, že před dvaceti lety právě oni kontinuitu české literatury násilně přerвали. Pozvat tyto funkcionáře besedovat o tom co způsobili je humorem vpravdě černým, dokonce si myslím, že dotyční se stali žhavými kandidáty patafyzického Řádu Velkého Panděra. K "docílení celistvého pohledu" - světe div se - nedošlo.
12. Cennější než články o Hrabalovi jsou jeho vlastní práce. Uchvacující povídka Beatrice ze Slavností sněženek a pak část prózy Kdo jsem, kde autor mimo jiné načrtává svou filosofii úlohy jedince v dějinách.
- 13-17 Kmen publikuje projevy z plenární schůze SČS, ovšem okleštěné, a ty nejkritičtější, zabývající se mj. Havlem, zde nenajdeme vůbec. Na rozdíl od minulosti se dá zřejmě na uzavřeném zasedání říci již leccos /i když z toho jistě ministerstvo kultury a spol. radost nemá - ovládá se však/, hlavně se to však nesmí dozvědět veřejnost. Z otištěných projevů mne přiměl k nevěřícnému kroucení hlavou příspěvek Ladislava Fukse. Do jaké myšlenkové sterility tento člověk upadl... To je neuvěřitelné, to je smutné...
- 16 Vladimír Nabokov portrétuje fyziognomii Nikolaje Gogola
- 21 Ondřej Neff vypráví o své návštěvě na Západě a o "našich v cizině". Snaží se vrhnout na emigranty příznivé světlo, ale současně nepřipustně nivelizuje.
- 24 Josef Peterka se pokouší rozetnout Gordický uzel šedesátých let. V minulosti proslul jako nesmlouvavý propagátor socialistického realismu, nyní s ním začíná být "lidská řeč". Stále ovšem sedí na dvou židlích, a tak vedle příznivých slov o Kunderovi /byť z ne-logickým dodatkem, že vydání jeho knih není "problémem primární naléhavosti"/ a jiných dosud zakázaných spisovatelích oceňuje údajné riziko, které na sebe bral Jiří Hájek připomínkou Karvaše. Peterka je obratný manipulátor, který ví co si může dovolit.

Mocnářské anekdoty ze SSSR nejsou k zahození, ale přednost by měli mít tuzemské. A je jich pozhledně.

Kmen začíná s otiskováním vzpomínek Jana Pilaře Sluneční hodiny. V druhé ukázce čteme např. o alkoholismu F. Hrubína, úplně zbytečnou poznámku, která dokládá absolutní nedostatek vkusu a taktu, jenž je autorovi vlastní. Do očí bije Pilařova vychloubačnost, jeho hochštaplerství. Je otázka, jestli mají být publikovány paměti takového bezzásadového a morálně nezachovalého člověka, ale bez diskuse alarmující je, že není možnost na Pilařovy nehoráznosti v našem oficiálním tisku odpovědět.

Na konci roku 1987 v Kmeni a Rudém právu šéfredaktor Sýs učinil jisté sliby. U nich také zůstalo. Ke kterým autorům se zatím vrátili, opravdu nedbají na minulé zásluhy, skutečně jsou diskuse vedeny zájmem o věc? Jak to vlastně je? Quo vadis, Kmen?

ok

Varovná vize

Hra Arthura Kopita Konec světa /Přeložil Jiří Josek; Režie František Laurin, Dramaturgie Radoslav Lošťák, Hrají Petr Štěpánek, Josef Somr, Blanka Bohdanová, Josef Mixa, Soběslav Sejk, Vladimír Brabec, Vladimír Ráž aj.- Národní divadlo, Nová scéna/ je strůjcem režijních a diváckých paradoxů, kterých by se americký autor asi nenadál. Jako v nejlepším slova smyslu politické divadlo totiž působí zcela odlišně v americké demokracii a v totalitním režimu československého typu. Zatímco v USA byla vyhlášena nejlepší hrou roku 1984, v ČSSR je diváky považována za tendenční politickou hru, povinně zařazenou do repertoáru. Petr Štěpánek se svěřoval jak byl výrazně rolí Michaela Trenta poznamenán a asi se nenadál odezvy z hlediště. Určitá nemalá část diváků odešla po přestávce domů, potlesk v závěru byl tak chabý, že stačil na jedno vyvolání. Proč tomu tak je? Myslím, že proto, že v očích většiny diváků je to prostě politika /už zase nás krmějí politikou, ani v tom divadle nás nenechají se bavit!/. Otupělé politické myšlení Čechů totiž nediferencuje mezi politickou propagandou a agitací novinového ražení a problémovou hrou. Slovník je mnohdy zdánlivě podobný, ale zaposlouchejme se pozorněji, rozlišujme. V málokteré hře je tolik řečí o politice jako v Konci světa, a přece málokde najdeme tak pravdivý étos. Je to zcela mimořádná hra, vynikající text.

Začarovaný kruh zbrojení je zde sugestivně, moudře zpodoběn. Ne, to není plytká, protiamerická agitka, je to zobecňující podobenství, obraz politického teatru mundi. Program se nám sice snaží vsugerovat, že je to ta agitka, ale nás nepřesvědčí. Autor v závěru dramatu ukazuje na příčiny podobného politického myšlení, jaké ztělesňuje např. generál Wilmer, totiž oně řetězové obrany, předúderů a předpředúderů, samolibé vojenské profesionality. Nikdo si přece nepřejde válku. To zní unisono. A kde tedy je podle Kopita příčina? Ani v kapitalismu, ani v ziscích zbrojních koncernů. Autor dává v závěru určité psychologické vysvětlení, jistě ne vyčerpávající, ale přesto věrojetné. Michael Trent vypráví, jak se octl se svým asi pět dní starým dítětem v bůhvíkolikátém poschodí paneláku. "Uvědomil jsem si, že jsem ještě nikdy neměl nikoho tak naprosto ve své moci. Netušil jsem j a k é t o j e . V životě jsem necítil nic ani vzdáleně podobného. A vtom jsem si všimnul, že stojím u okna. Okno bylo otevřené. Byl jsem od něho sotva na metr. A najednou mě napadlo co kdybych to dětátko... p u s t i l d o l ů . A šel jsem k o k n u , protože jsem nevěřil, že by mě mohlo napadnout něco takového. K d e s e t o v e m n ě v z a l o ? Necítil jsem přece k chlapci nic než lásku, ani stín ničeho jiného. Dítě jsme chtěli, s ženou jsme byli do sebe zamilováni, nebyl ve mně hněv, ani vzdor, nic temného ve vztahu k němu. Nikdo by nemohl to dítě milovat víc než já, stejně ano, ale

určitě ne víc, víc ne, a já si říkal: mohl jsem ho vyhodit z okna!... a on pak poletí deset dvanáct patnáct pater a já už nebudu s t o h o z a s t a v i t. A pocítil jsem vzrušení. Pocítil jsem VZRUŠENÍ! TAK JE TO!... Samozřejmě, že jsem se ovládl. Nebylo to nic těžkého ovládnout se. ALE RADŠI JSEM ŠEL PRYČ OD TOHO OKNA! RADŠI JSEM HO ZAVŘEL A ŠEL PRYČ. Ovládl jsem se tím, že jsem se stáhl co nejhluběji do pokoje. A posadil jsem se s ním v koutě. Jistěže bych to nikdy neudělal! Za žádnou cenu! Ale proč riskovat, bylo to velice, velice lákavé! Jestli se to stane a přijde konec světa, stane se to p r á v ě t a k ?" Stone: "Myslím si, že ano."

Tedy lidský faktor. Jako vždycky. Záhadné destruktivní síly, neprozkoumané tajemství duševního ustrojení člověka. Cožpak vy jste nezažili aspoň jednou touhu zničit něco co máte rádi? /Hlubina vody láká, což tam hodit nějakou věc: na které nám záleží./ Ale co jiného je vlastně sebevražda než neovládnutá touha zničit to nejvzácnější, lidský život. A natožpak touha zničit jakýsi nepochopitelný, nepředstavitelně velký svět. "Bylo to velice, velice lákavé."

Režijní ani dramaturgické ztvárnění. Konec světa není právě nejšťastnější, ani slušné herecké výkony nezachranují výpadky navozené atmosféry. Když však půjde divák po textu, poselství hry nebude oslyšeno.

ok

Noc až do rána

Jak známo, i knihy mají své osudy. V nakladatelství Naše vojsko / v jehož produkci je jinak dobrých knih jako šafránu/ vyšel před necelými dvěma lety román Branka Hofmana Noc až do rána a dokonale zapadl. Válel se dlouho na pultech, padal na něj prach. Škoda. Ale já se k němu musím vrátit...

Dvěstě třicet stran tohoto románu bylo psáno šest let /1968-1974/. Ale vznikla velká literatura. Až roku 1981 vyšlo dílo slovinského spisovatele Branka Hofmana, které se řadí k tomu absolutně nejlepšímu co ve světové literatuře po druhé světové válce vzniklo. Čtení je zde velkým dobrodružstvím ducha a hlubokým zážitkem. Proč?

Hofman křísí k životu plnokrevný, dramatický příběh, detektivní děj s odbočkami, především vzpomínkami na minulost. Dost atraktivní a přitom netradiční. Potom samotný styl: místy takřka zastaralý, jindy navýsost moderní, sloh mnohvrstevnatý, proud vědomí a popis událostí takřka kalendářový. Všechno důmyslně prokombinováno působí, nehledě na rozsah knihy, neobyčejně mohutným dojmem. Kniha je jistě výjimečná svým zpracováním, především však svým obsahem.

Otázky viny a svědomí, paměti a zapomení, násilí a práva na obranu vplývají v jedno a podržují si současně svou naléhavost. Hlavní tu skutečně není vyšetřování případu mrtvé ženy, to je jen osa, na kterou je uchycen základní příběh vězně Petra a jeho vyšetřovatele Kovače. Petr vzpomíná na koncentrák a hlavně na to, jak ovlivnil jeho další život, jak mu metastázy vnikly do všech orgánů. Prostě koncentračnický syndrom, jak ho známe třeba ze Sophiiny volby. Kovač je osoba, kterou doba potřebovala, kterou doba použila - protože se použít nechal, a kterou je v podstatě už schopna odhodit. Ale i Kovač je prorostlý metastázami, není to ďábel, je to normální člověk. Je zvyklý poslouchat, sloužit a - to je všechno. Je vinen systém, který svou potlačovatelskou roli zvýraznil nad jiné? Je vina strana? A kdo všechno je ještě vinen? Lidé jsou smýkáni událostmi jak sešlapaný střevíc ve vlnách moře. A to je vyhazuje. Ale lidé se trápí, nemohou být jen pasívními nástroji. Mají v sobě mateřské znaménko aktivity. Je přece možné překročit stíny minulosti a začít znovu, opět lokat ten čerstvý ozón života, který je nám k dispozici. A tak i Petr za přispění Jožeho a Marie se v závěru rozžehnává z včerejškem a jede ven, "vypadnout z baráku". Konečně ví o co se může opřít, dobývá se hodnot, hne se z místa. Pouze jedna noc, jedna generace. Pouze?

ok

Před 470 lety, dne 2. května 1519,
zemřel Leonardo da Vinci

Leonardova síla leží zcela v jeho jasném a spravedlivém myšlení.

Giorgio Nicodemi

Síla je příčinou pohybu a pohyb je příčinou síly.
Nemůžeme mít větší ani menší vládu nežli tu nad sebou samými.
Domníval jsem se, že se učím žít, a zatím se učím umírat.
Krása smrtelných věcí pomíjí, nikoli však krása umění.

Leonardo da Vinci

Před 520 lety, dne 3. května 1469,
se narodil Niccolò Machiavelli

Tato koncepce dvojí morálky: morálky soukromé a morálky moci vedla k tomu, že Machiavelli byl označen za cynika a na dlouhou dobu vyvržen z tzv. slušné společnosti jako příklad amorality. Ve skutečnosti jeho amoralita není tak hluboká, jak by se snad na první pohled zdálo nebo jak by chtělo dokazovat myšlení, ulpívající na starých představách středověkých. Machiavelli je jen jakýmsi protějškem ke svému o sto let mladšímu krajanovi Galileovi Galileimu. Jako Galilei v kosmu hledá i on zákony, kterými se řídí společnost, a na jejich základě chce určovat postup nejvýznamnějšího politického činitele - vladaře. Otázka morálnosti se mu zdá při tom vedlejší - tak jako byla vedlejší velkému objeviteli zákonů fyzikálních. Ale ne plně.

Zdeněk Kalista

Vládnout znamená vždycky mít v hrsti ovládaného, to jest vytvořit takovou situaci, aby podmaněný nemohl škodit vládnoucímu. Toho může dosáhnout buď tím, že si poddané dokonale pojistí a zbaví je jakýchkoli možností znovu zvednout prapor vzpoury, anebo jim prokázat tolik dobrodiní, aby už neměli příčinu toužit po změně.

Niccolò Machiavelli

Před 200 lety, dne 20. května 1789,
se narodil Honoré de Balzac

Lidská komedie to je Napodobení Boha Otce.
Lidská komedie je svědectvím a živým museem jednoho francouzského století.
Lidská komedie je soud.

Albert Thibaudet

Práce, nezměrná práce bude až do posledního okamžiku pravou Balzacovou formou života, a on tuto práci miluje, nebo spíše: miluje v této práci sama sebe.

Stefan Zweig

Co se dělá, má se vždycky dělat pořádně, i když je to pošetilost.

Honoré de Balzac

Před 50 lety, dne 27. května 1939,
zemřel Joseph Roth

JOSEPH ROTH: ANTIKRIST

Antikrist přišel přestrojen tak, že my, kdož jsme zvyklí po léta jej očekávat, ho nepoznáváme. Již přebývá uprostřed nás, v nás samých. A nás tísní těžký stín jeho podlých perutí. Již doutnáme v ledovém žáru jeho pekelných očí. K našim netušícím hrdlům blíží se už jeho ruce, připravené k rdoušení. Již olizuje svým neřestným jazykem, nesoucím požár, náš svět. Již zdvihá svoje ohnivé nohy, aby je postavil na slabé a lehké zápalné střechy našich domů. Dávno natrousil jedu do nevinných duší našich dětí. Ale nepozorujeme toho!

Neboť jsme poraženi slepotou, slepotou, o níž stojí psáno, že na nás padne před koncem času. /.../

vybral ok

Před 170 lety, dne 31. května 1819,
se narodil Walt Whitman

WALT WHITMAN: VYHLÍDKY DEMOKRACIE

/.../ Účel není celkem přímý; možná, že je spíš nepřímý. Neboť není to proto, že demokracie jako důvod se vyčerpává. Možná, že ve skutečnosti /jako příroda/ není sama v sobě důvodem. Jest oním, jak vidíme, a nejlepším, snad jediným a úplným prostředkem, uzpůsobitelkou, povšechnou vychovatelkou, vychovatelkou pro milion, nikoliv pro vznešené hmotné osobnosti pouze, nýbrž pro nesmrtelné duše. Být voličem s ostatními není mnoho; tato věc, jako každé zřízení, bude mít své vady. Avšak státi se plnoprávným člověkem, a nyní, po odstranění překážek, stát a rozběhnouti se bez ponížení a rovný všem; začít nebo míti cestu volnou, aby mohl začít velký pokus o vývoj, jehož metou /vyžadující možná několik pokolení/ může být vytvořiti dokonale vyspělého muže nebo ženu - to je něco. /.../

vybral ok

Před 190 lety, dne 6. června 1799,
se narodil Alexandr S. Puškin

J. LJACKIJ: ALEXANDR PUŠKIN

Puškin se objevil na rozhraní dvou sociálních světových názorů: jeden, patriarchální, se řídil starým řádem, druhý, obracející se k budoucnosti, jevil snahu přebudovat veškerý veřejný i politický život podle zásad rovnosti a volnosti. V literatuře byl Puškin dovrшитelem starých životních forem, jež toužil vykreslit slovy, a zároveň hlasatelem nových cest, způsobů a forem uměleckého mistrovství. Z tělesnil v své tvorbě všechny prvky ruské řeči a národní duše i s jejími nesmiřitelnými protivami, které tak zřetelně mluvily o neskončeném boji různorodých živlů, tvořících sociální povahu ruského člověka. Historismus byl stálým podkladem umělecké myšlenky Puškinovy. Minulost se svými odbojnými a východními prvky sloužila u něho přítomnosti, a přítomnost v nových podmínkách kulturního rozvoje směřovala k západní osvětě a ke vzorům západního umění. V umělecké oblasti tvořil Puškin mírnou cestou v podstatě totéž, s čím se Petr Veliký s takovým nátlakem namáhal ve sféře hrubé hmotné skutečnosti. Oba, každý ve své oblasti, tvořili nové Rusko, chystající mu místo stagnace neklid zápasu a utrpení myšlenky. /.../

vybral ok

Před 100 lety, dne 15. června 1889,
zemřel Mihai Eminescu

BIJE PŮLNOC...

Na zvon z mědi ulitý půlnoc právě zatloukla,
spánek, celník života, nechce ode mne však cla.
Vychozenou cestičkou smrt by vodila mne jen,
vždyť ostatně život náš je i smrti podoben.
A tak nic se nezmění ani dnes v mých myšlenkách,
mezi nimi oběma stojí klidně jazyk vah.

překlad Viléma Závady

Před 100 lety, dne 23. června 1889,
se narodila Anna Achmatovová

POÉMA BEZ HRDINY

/úryvek z části třetí -
epilogu: Mému městu/

V Domě Fontán, tam, kde rozkročený
věkovitý javor o loučení
od časného jitra záhadně
mumlal jako prorok vševědoucí
a pak oknem nabízel mi v noci
ruku černých větví k záchraně,
zem se celá rachotivě chvěla
a číhala hvězda zbrunátnělá
na smluvený signál v nebohém,
ještě živém domě plném zvuků...
Mohlo to být snad až u Tobruku -
mohlo to být snad už za rohem.
Nejsi první, černý posluchači,
kdo se mému blouznění a pláči
za ztracený světlý spánek mstí.
Ne, neboj se, nepoznáš, jak chutná
rmut mých rozluk usazených u dna
hluboké a dlouhé bolesti.
Ne, nesnaž se dotýkat mých vlasů -
kdyby navždy ustrnul běh času
na hodinkách, cos mi, příteli,
kdysi dal, nám nevyhnou se muka,
kukačka nám štěstí nevykuká
v lesích, které na prach shořely...

A tam někde za ostnatým drátem
jednoho dne s neurčitým datem
neprostupnou tajgou bez dechu,
v strašný přízrak změněn legendami,
nicotný jak prach a udeptaný
jde můj dvojník lágrem k výslechu.
Jde můj dvojník lágrem od výslechu,
dva strážné mu dala pro útěchu
holka beznosá a kostlivá.
Úděsem a hrůzou všecka stydnu.

